

تبیین بعد انگیزشی تربیت اخلاقی با تکیه بر سنت امام حسین (ع)

مریم خاقانی اصفهانی^۱، رضاعلی نوروزی^۲، حسین عزیزی^۳

^۱ کارشناس ارشد فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان، Khaghani.2008@gmail.com

^۲ استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان، Nowrozi.r@gmail.com

^۳ استادیار دانشکده معارف دانشگاه اصفهان، Hosn.azizi@gmail.com

چکیده

در زمانه‌ای که سنت‌های ارزشمند اخلاق اسلامی در جوامع آن رنگ باخته‌اند، نیاز مفرط بشریت به نقشه‌ی راه و راهبر، بیش از دیگر اعصار مشهود است. در میان الگوهای اخلاق، گزینش سیره و سنت سالار شهیدان به عنوان نسخه‌ای شفاف‌بخش بر دردهای انسان امروز، بهترین و مؤثرترین اقدام برای تغییر منش اخلاقی جامعه است. هدف از این پژوهش کاوش نقش امام بر تقویت انگیزش‌های اخلاقی مردم زمان خود بوده است، به گونه‌ای که بتوان برای حل شکاف‌های رفتاری موجود جامعه امروز با وضعیت مطلوب، و بسترسازی برای بروز رفتارهای اخلاقی از آن الگو برداری نمود. پژوهشگر در این مجال فکری، با استمداد از کتاب ۱۴ جلدی ارزشمند دانشنامه امام حسین (ع) که جامع تمامی منابع معتبر از سیره‌ی ایشان است، و تطبیق‌گزینی‌های سیره‌ی امام با آیات کلام الله مجید، به استخراج راهبردهای تغییر رفتار، از طریق اصلاح مبانی عاطفی اخلاق پرداخته است. بدیهی است بهترین روش تحقیق در این مجال، روش تحقیق محتوای کیفی خواهد بود. بنابراین پس از کاوش شخصیت اخلاقی امام (ع) و درک ویژگی‌های اخلاقی ایشان، محقق به تحلیل و مرزبندی رفتار ایشان پرداخته و، مؤلفه‌های کاربردی برای تغییر منش اخلاقی انسان‌ها را از طریق معرفی ابعاد طرفی حلقه‌ی اتصال میان شناخت و رفتار اخلاقی را انگیزش تشکیل می‌دهد و مبانی عاطفی در منش اخلاقی امام شامل امیدواری به رحمت پروردگار، هوشیاری در برابر تعارض انگیزه‌ها، اکرام روحیه‌ی شهادت‌طلبی و ایثار، توکل، خوف و رجاء، عبرت‌آموزی، عبادت- دوستی، و معادباوری است.

واژه‌های کلیدی

تربیت اخلاق، انگیزه، عواطف، سنت امام حسین (ع)

مقدمه

امام حسین علیه السلام به عنوان اسوه‌ی جاودان اخلاق اسلامی در سخت‌ترین شرایط حفظ اسلام، هنگامی که بوی شرک و نفاق تنفس خداپاورانه را با دشواری مواجه نموده بود، با

صفات چو سخاوت و کرم، تواضع و فروتنی، حلم، مهربانی و احسان نسبت به فقرا، فصاحت و بلاغت، قهرمانی در مبارزه با ظلم و ستم، شجاعت و ... در تاریخ بشر ردپایی از انسانیت و خلیفه‌اللهمی به جای گذاشتند تا جایی که گاندی‌ها پیروزی خود بر استبداد و دیکتاتوری زمان خود را مدیون این انسان صالح و مقرب الهی می‌دانند (امین، ۱۳۷۳: ۱۰۰). صفت برجسته‌ای که در ارتباط با تربیت اخلاقی در سیره‌ی امام حسین ع باید مورد توجه قرار گیرد، مصداق عینی بودن حضرت بر آیه‌ی مبارکه‌ی "محمد رسول الله، والذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم" (فتح: ۲۹) است؛ و این محقق نمی‌شود مگر از بصیرتی که به دنباله‌ی تقوا و کسب فرقان (وسیله‌ی تشخیص حق از باطل) حاصل شده باشد. جریان کربلا، صحنه‌ی جدایی حق از باطل است.

اکنون پس از گذشت ۱۴۰۰ سال از قیام حسینی، آنچه نجات‌بخش جامعه‌ی امروز است در دو گام خلاصه می‌گردد: اول اینکه جامعه‌ی اسلامی ما در تمامی بافت‌ها و اقشار آن باید از نظر گرایش افراد به معنویات و دین‌مداری آسیب‌شناسی شود؛ مادامی که بیماری به درستی تشخیص داده نشود، هرگونه تجویز ناصحیحی برای آن به تخریب هرچه بیشتر آن منجر خواهد شد. گام دیگر، اقدام در جهت اصلاح مشکلات اخلاقی است. و این همان تجویز و درمان بیماری است. الگوسازی قیام امام حسین و منش ایشان در درمان روند غیر اسلامی و غیر اخلاقی زندگی مردم زمان خود منوط به شناخت آفت‌های اخلاقی است که متوجه جامعه‌ی زمان امام است. مشکلاتی که در جامعه‌ی زمان امام حسین وجود داشت مشکلاتی چون عمل نشدن به حق، مرگ سنت و شکوفایی بدعت، نیرنگ پیشگی، فردمحوری، منفعت طلبی، گسترش تجملات، ضعف ایمان و... بوده است (واعظی، ۱۳۸۱: ۶۱).

مکاتب مختلف به دلایل متعددی چون محدودیت دایره علم و آگاهی، ویژگی‌های شخصی و شخصیتی بنیانگذاران آن مکاتب، وضعیت و مقتضیاتی که اطراف آنها را فرا گرفته، هرکدام به انسان از دیدگاهی نگرسته و بر آن اساس قالبی برای او ساخته‌اند. در